АНОТАЦІЯ

Івасик С. М. Конституційно-правові засади функціонування парламенту в екстраординарних ситуаціях. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (08 – Право). – Національний університет «Києво-Могилянська академія», Київ, 2026.

Дисертаційне дослідження присвячене комплексному конституційно-правовому аналізу засад функціонування парламенту в умовах екстраординарних ситуацій. У праці розкрито проблематику дотримання вимог верховенства права у період екстраординарної ситуації та визначено місце парламенту як ключової інституції, покликаної зберігати демократичний лад, систему стримувань і противаг та гарантії прав людини в умовах кризи.

Актуальність теми зумовлена необхідністю забезпечення практичної реалізації верховенства права навіть у кризових умовах, із дотриманням конституційно-правових вимог поділу влади, гарантуванням якості законодавства, забезпеченням парламентського контролю, прав парламентської опозиції, а також відкритості й підзвітності законодавчого органу. Особливої гостроти окреслені питання набули у зв’язку з повномасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України. Дилема між необхідністю запровадження безпекових обмежень і збереженням верховенства права потребує переосмислення ролі парламенту як гаранта демократичної легітимності екстраординарних заходів, зокрема обмежень прав людини, наділення виконавчої влади надзвичайними повноваженнями, запровадження, пролонгації та припинення особливих правових режимів. Важливий науковий і практичний інтерес становить досвід Верховної Ради України в період дії воєнного стану як тест на стійкість української моделі конституційного парламентаризму.

У першому розділі дисертації досліджено загальнотеоретичні вимоги до функціонування парламенту в ординарних умовах та екстраординарних ситуаціях. Розкрито роль парламенту як гаранта забезпечення демократичного устрою держави у звичайних умовах та в екстраординарній ситуації, проаналізовано

верховенство права як фундаментальну основу діяльності парламенту, принципи поділу влади, стримувань і противаг, дотримання прав парламентської опозиції, а також принцип прозорості діяльності органу законодавчої влади та його взаємозв'язок із легітимністю парламенту. Окрему увагу приділено визначенню екстраординарних ситуацій, суміжній термінології, конституційно-правовим засадам діяльності органів публічної влади в екстраординарних умовах та огляду законодавства демократичних держав у цій сфері.

Другий розділ присвячений законодавчому процесу в умовах екстраординарної ситуації крізь призму порівняльно-правового аналізу та досвіду України. Досліджено матеріальні та процедурні механізми забезпечення континуїтету законодавчої діяльності у період екстраординарної ситуації, зокрема делегування законодавчих повноважень органу виконавчої влади, передачу законодавчих повноважень тимчасовому спеціальному органу та модифікацію законодавчого процесу з урахуванням безпекових викликів. Окрему увагу приділено забезпеченню якості законодавства в умовах екстраординарної ситуації, зокрема у теоретико-правовому вимірі та на прикладі законодавчих актів, ухвалених під час воєнного стану в Україні починаючи з 24 лютого 2022 року.

У третьому розділі досліджено роль парламенту у збереженні демократичного устрою держави в умовах екстраординарної ситуації. Зокрема, проаналізовано парламентський контроль за оголошенням, впровадженням, пролонгацією та закінченням (скасуванням і припиненням) екстраординарного правового режиму як у теоретико-правовому аспекті, так і на прикладі України. Окрему увагу приділено проблемам і викликам реалізації Верховною Радою України контрольної функції щодо впровадження екстраординарних заходів, досвіду пролонгації особливого правового режиму, повноваженням парламенту щодо його закінчення, а також обмеженням прозорості діяльності Верховної Ради України в умовах воєнного стану та дотриманню прав депутатських фракцій і груп, які не входять до складу коаліції депутатських фракцій, а також індивідуальних членів парламенту.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в українській конституційно-правовій науці комплексних досліджень функціонування Верховної Ради України в екстраординарній ситуації на прикладі правового режиму воєнного стану, запровадженого в Україні 24 лютого 2022 року. Дослідження здійснено на основі сучасного філософсько-правового підходу, з урахуванням досягнень вітчизняної правової доктрини, законодавства, міжнародних стандартів у царині демократії та верховенства права, а також практики вітчизняного й іноземних парламентів. Отримані результати відображають наукову новизну дослідження та особистий внесок автора, серед яких:

уперше:

– обґрунтовано, що парламент, через свою представницьку функцію, яка напряму випливає із концепції народовладдя, у сучасній демократичній державі має розглядатись як центральна інституційна гарантія збереження демократичного устрою та забезпечення вимог верховенства права в екстраординарних ситуаціях;

– на основі аналізу доктринальних джерел і практики іноземних держав класифіковано й описано механізми забезпечення континуїтету законодавчої діяльності у період екстраординарної ситуації;

– на основі аналізу законодавства та практики функціонування Верховної Ради України під час воєнного стану виявлено та системно проаналізовано дефіцит нормативно врегульованих механізмів забезпечення континуїтету законодавчої діяльності в Україні на випадок істотного порушення нормального функціонування парламенту та запропоновано подальші шляхи усунення виявлених недоліків;

– проаналізовано особливості делегування виконавчій владі законодавчих повноважень Верховної Ради України під час воєнного стану; у дисертації це явище окреслено як «квазіделегування»;

– запропоновано авторське розуміння якості законодавства як характеристики законодавства, що визначає ступінь ефективності реалізації такого законодавства та його відповідність складовим верховенства права;

– крізь призму аналізу дотримання вимог верховенства права, зокрема правової визначеності, системно оцінено вплив особливостей діяльності Верховної Ради України в умовах війни на якість ухвалених законодавчих актів;

– проаналізовано практику Верховної Ради України щодо парламентського контролю за оголошенням, впровадженням, пролонгацією та закінченням (скасуванням і припиненням) особливого правового режиму, а також запропоновано подальші напрями вдосконалення парламентської діяльності у цій сфері;

– обґрунтовано, що дотримання принципу прозорості в діяльності парламенту зберігає свою актуальність в екстраординарних умовах, оскільки прозорість законодавчих процедур сприяє утвердженню демократичної легітимності парламенту та гарантує збереження конституційної ролі парламенту як форуму для обговорення та прийняття найважливіших для держави рішень;

– запропоновано на рівні законодавства та практики забезпечити періодичний моніторинг відповідності чинних безпекових обмежень принципу пропорційності, зокрема обмежень, що стосуються прозорості функціонування законодавчого органу.

удосконалено:

– у національній правовій доктрині загальнотеоретичні положення про поняття та ознаки екстраординарних ситуацій і співвідношення цього поняття з поняттями «екстраординарна подія», «екстраординарні умови», «екстраординарний стан», «екстраординарний (особливий) правовий режим»;

– розуміння конституційно-правових вимог та особливостей функціонування парламенту в екстраординарних ситуаціях порівняно зі звичайним (ординарним) режимом роботи;

– наукові критерії оцінювання якості законодавства в умовах екстраординарної ситуації крізь призму вимог верховенства права.

подальшого розвитку набули:

– аналіз дотримання окремих складових верховенства права під час екстраординарних ситуацій та необхідності подальших доктринальних досліджень

з метою вироблення удосконалених підходів до збереження демократичних засад функціонування держави, зокрема її парламенту, під час екстраординарних ситуацій;

– теоретико-правове розуміння практичних інструментів забезпечення дотримання верховенства права у парламентській діяльності під час поточних і потенційних екстраординарних ситуацій;

– вчення про права парламентської опозиції, інструменти парламентського контролю, механізми забезпечення законодавчого процесу та процедурних гарантій прозорості парламенту в умовах екстраординарних ситуацій.

Дисертаційна праця є результатом самостійного наукового дослідження, здійсненого за організаційної та консультаційної підтримки наукового керівника — В. М. Венгера, кандидата юридичних наук, декана Факультету правничих наук, доцента кафедри загальнотеоретичного правознавства та публічного права Національного університету «Києво-Могилянська академія», а також із використанням інформаційних ресурсів бібліотеки Антоновичів Національного університету «Києво-Могилянська академія» та баз даних Європейського суду з прав людини. Усі теоретичні положення та висновки, що пропонуються у дисертації і вказують на наукову новизну дослідження та його результати, розроблені автором особисто. Наукові статті здобувача у фахових виданнях, а також тези, представлені на науково-практичних конференціях, є одноосібними.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання: у науковій діяльності — під час подальших досліджень проблемних аспектів дотримання вимог верховенства права у функціонуванні парламенту в умовах екстраординарної ситуації, а також напрацюванні механізмів забезпечення континуїтету законодавчої діяльності й сталості роботи парламенту в умовах кризи; у нормотворчій діяльності — для вдосконалення законодавства України щодо забезпечення дотримання вимог верховенства права у частині парламентської діяльності в умовах екстраординарної ситуації, зокрема в умовах воєнного стану; у навчальному процесі — при підготовці навчально-методичної літератури

з навчальних дисциплін «Конституційне право», «Основи парламентаризму»; у нормозастосовній діяльності — під час практичного застосування законодавства України у частині парламентської діяльності в умовах екстраординарної ситуації.

Ключові слова: конституційне право, верховенство права, законність, парламент, екстраординарна ситуація, воєнний стан, особливий правовий режим, суверенітет, прозорість і відкритість публічної влади, парламентський контроль, делегування законодавчих повноважень, законодавча процедура, опозиція, якість законодавства, ефективність законодавства.

ABSTRACT

Ivasyk S. M. Constitutional and Legal Foundations for the Functioning of Parliament in Extraordinary Situations. – Qualification scientific work submitted as a manuscript.

PhD thesis to obtain the degree of Doctor of Philosophy in the Programme Subject Area 081 «Law» (08 – Law). – National University of Kyiv-Mohyla Academy, Kyiv, 2026.

The dissertation research is devoted to a comprehensive constitutional and legal analysis of the foundations of the functioning of parliament in extraordinary situations. The study addresses the problem of compliance with the requirements of the rule of law during an extraordinary situation and identifies parliament as a key institution called upon to preserve the democratic order, the system of checks and balances, and guarantees of human rights in times of crisis.

The relevance of the topic is обусловлена the need to ensure the practical implementation of the rule of law even under crisis conditions, with due regard for the constitutional and legal requirements of the separation of powers, the quality of legislation, parliamentary oversight, the rights of the parliamentary opposition, as well as the openness and accountability of the legislature. These issues have become particularly acute in connection with the full-scale armed aggression of the Russian Federation against Ukraine. The dilemma between the need to introduce security restrictions and the

preservation of the rule of law calls for a rethinking of the role of parliament as a guarantor of the democratic legitimacy of extraordinary measures, including restrictions on human rights, the vesting of extraordinary powers in the executive, and the introduction, prolongation, and termination of special legal regimes. The experience of the Verkhovna Rada of Ukraine during martial law is of considerable scholarly and practical interest as a test of the resilience of the Ukrainian model of constitutional parliamentarism.

The first chapter of the dissertation examines the general theoretical requirements for the functioning of parliament in ordinary conditions and extraordinary situations. It elucidates the role of parliament as a guarantor of the democratic order of the state in ordinary conditions and in an extraordinary situation, analyses the rule of law as the fundamental basis of parliamentary activity, the principles of separation of powers, checks and balances, observance of the rights of the parliamentary opposition, as well as the principle of transparency of the legislative body and its relationship with parliamentary legitimacy. Particular attention is paid to the definition of extraordinary situations, related terminology, the constitutional and legal foundations of the activity of public authorities in extraordinary conditions, and an overview of the legislation of democratic states in this sphere.

The second chapter is devoted to the legislative process in extraordinary situations through the prism of comparative legal analysis and the experience of Ukraine. It examines the material and procedural mechanisms for ensuring the continuity of the legislative process during an extraordinary situation, in particular the delegation of legislative powers to an executive authority, the transfer of legislative powers to a temporary special body, and the adaptation of the legislative process to security challenges. It also analyses Ukrainian practice in ensuring the continuity of parliamentary activity during martial law, including the problem of the de facto “quasi-delegation” of certain regulatory powers to the government, the specific features of organising plenary work, and the functioning of parliamentary committees. Particular attention is paid to ensuring the quality of legislation in extraordinary situations, including the requirements of coherence, stability, and predictability of legal regulation, the permissible limits of

retrospective legislation, and the relationship between the quality of legislation and the constituent elements of the rule of law.

The third chapter examines the role of parliament in preserving the democratic order of the state under extraordinary conditions. In particular, it analyses parliamentary control over the declaration, implementation, prolongation, and termination of the special legal regime introduced in connection with an extraordinary situation, as well as the problems and challenges of the Verkhovna Rada of Ukraine in exercising this function. Particular attention is paid to restrictions on the transparency of parliamentary activity under martial law and to the proportionality assessment of such restrictions. The chapter also considers the observance of the rights of parliamentary factions and groups that are not part of the coalition of parliamentary factions, as well as the rights of individual Members of Parliament of Ukraine, as one of the criteria of the democratic nature of parliamentary activity in crisis conditions.

The scientific novelty of the results obtained lies in the fact that the dissertation is one of the first comprehensive studies in Ukrainian constitutional law devoted to the functioning of the Verkhovna Rada of Ukraine in an extraordinary situation, using the legal regime of martial law introduced in Ukraine on 24 February 2022 as an example. The research is based on a modern philosophical and legal approach, taking into account the achievements of national legal doctrine, legislation, international standards in the field of democracy and the rule of law, as well as the practice of Ukrainian and foreign parliaments. The results reflect the scientific novelty of the study and the author's personal contribution, including the following:

for the first time:

– it is substantiated that, by virtue of its representative function, which directly follows from the concept of popular sovereignty, parliament in a modern democratic state should be regarded as the central institutional guarantee of preserving the democratic order and ensuring compliance with the requirements of the rule of law in extraordinary situations;

– on the basis of an analysis of doctrinal sources and the practice of foreign states, the mechanisms for ensuring the continuity of the legislative process during an extraordinary situation are classified and described;

– on the basis of an analysis of the legislation and practice of the Verkhovna Rada of Ukraine during martial law, the deficit of normatively regulated mechanisms for ensuring the continuity of the legislative process in Ukraine in the event of a substantial disruption of the normal functioning of parliament is identified and systematically analysed, and further ways of remedying the identified deficiencies are proposed;

– the specific features of the delegation of legislative powers of the Verkhovna Rada of Ukraine to the executive during martial law are analysed, which in the dissertation are designated as “quasi-delegation”;

– the author proposes an understanding of the quality of legislation as a characteristic of legislation that determines the degree of effectiveness of its implementation and its compliance with the constituent elements of the rule of law;

– through the prism of analysing compliance with the requirements of the rule of law, in particular legal certainty, the influence of the peculiarities of the activity of the Verkhovna Rada of Ukraine under wartime conditions on the quality of adopted legislative acts is systematically assessed;

– the practice of the Verkhovna Rada of Ukraine concerning parliamentary oversight over the declaration, introduction, extension and ending (cancellation and termination) of a special legal regime has been analysed, and further directions for improving parliamentary activity in this area have been proposed;

– it has been substantiated that adherence to the principle of transparency in parliamentary activity remains relevant under extraordinary conditions, since the transparency of legislative procedures contributes to affirming the democratic legitimacy of parliament and ensures the preservation of parliament’s constitutional role as a forum for discussing and adopting the most important decisions for the state;

– it is proposed that legislation and practice should enshrine a continuous assessment of whether the current security-related restrictions affecting parliamentary

activity, in particular those concerning the transparency of the functioning of the legislature, comply with the principle of proportionality.

improved:

– general theoretical provisions in national legal doctrine concerning the concept and features of extraordinary situations and the correlation of this concept with the notions of “extraordinary event”, “extraordinary situation”, “extraordinary conditions”, “extraordinary state”, and “extraordinary (special) legal regime”;

– the understanding of the constitutional and legal requirements and peculiarities of the functioning of parliament in extraordinary situations as compared with the ordinary mode of operation;

– approaches to assessing the quality of legislation in extraordinary situations through the prism of the requirements of the rule of law.

further developed:

– the study of current problems related to compliance with individual elements of the rule of law during extraordinary situations and the need for further doctrinal research aimed at elaborating improved approaches to preserving the democratic foundations of the functioning of the state, in particular its parliament, during extraordinary situations;

– the theoretical and legal understanding of practical instruments for ensuring compliance with the rule of law in parliamentary activity during current and potential extraordinary situations;

– scholarly approaches to the normative design of the rights of the parliamentary opposition, instruments of parliamentary oversight, mechanisms for ensuring the continuity of the legislative process, and procedural guarantees of parliamentary transparency in conditions of a prolonged crisis.

The dissertation is the result of independent scholarly research carried out with the organisational and consultative support of the academic supervisor, V. M. Venher, Candidate of Legal Sciences, Associate Professor of the Department of General Theory of Law and Public Law at the National University of Kyiv-Mohyla Academy, as well as with the use of the information resources of the Antonovyches Library of the National University of Kyiv-Mohyla Academy and the databases of the European Court of Human

Rights. All theoretical propositions and conclusions proposed in the dissertation and indicating the scientific novelty of the research and its results were developed personally by the author. The author's scholarly articles in professional journals, as well as theses presented at academic and practical conferences, are single-authored.

The practical significance of the results obtained lies in the possibility of their use: in scholarly activity, for further research into problematic aspects of compliance with the requirements of the rule of law in the functioning of parliament under extraordinary situations, as well as for developing mechanisms to ensure the resilience of parliamentary work in times of crisis; in legislative activity, for improving the legislation of Ukraine with regard to ensuring compliance with the requirements of the rule of law in parliamentary activity under extraordinary situations, in particular under martial law; in the educational process, for preparing teaching and methodological materials for the courses "Constitutional Law" and "Fundamentals of Parliamentarism"; and in law-application activity, for the practical application of Ukrainian legislation in the field of parliamentary activity under extraordinary situations.

Keywords: constitutional law, rule of law, legality, parliament, extraordinary situation, martial law, special legal regime, sovereignty, transparency and openness of public authority, parliamentary oversight, delegation of legislative powers, legislative procedure, opposition, quality of legislation, effectiveness of legislation.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Ivasyk S. Ukraine’s Parliament during Wartime: Balancing Security and Transparency. *International Journal of Parliamentary Studies*. 2024. Vol. 4, no. 2. P. 293–308. URL: https://doi.org/10.1163/26668912-bja10085 (date of access: 16.05.2026).

2. Івасик С. Дотримання вимоги незворотності дії закону в часі в умовах війни: приклад України. *Нове українське право*. 2026. № 1. С. 324–333. URL: https://doi.org/10.51989/nul.2026.1.41 (дата звернення: 11.05.2026).

3. Івасик С. Проблемні аспекти використання депутатського запиту як інструменту реалізації контрольних повноважень під час дії правового режиму воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2026. № 93. Ч. 1. С. 231–238. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.1.34 (дата звернення: 16.05.2026).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Ivasyk S. Wartime Parliament in Operation: Lessons Learned from Ukrainian Democracy. *Day of Parliamentary Research — Abstracts: 20 June 2024, Program of Panel I: How do parliaments strengthen and/or undermine democratic resilience?*. Vienna: Parliamentary Administration, 2024. P. 18–20. URL: https://www.parlament.gv.at/dokument/fachinfos/parlamentsforschung/Day-of-Parliamentary-Research-2024-Abstracts.pdf (date of access: 27.11.2025).

2. Івасик С. Парламентський контроль як основа демократичного повоєнного розвитку України: висновки з практики Верховної Ради України під час дії воєнного стану. *Правове забезпечення трансформації діяльності органів публічної влади для відновлення України: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-*

практичної конференції, приуроченої до 28-ої річниці прийняття Конституції України (м. Київ, 25 червня 2024 р.). Одеса: Юридика, 2024. С. 44–48.

3. Івасик С. Принцип розподілу влади та делегування законодавчих повноважень виконавчій владі в умовах війни: проблемні аспекти. *Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки* (м. Київ, 17 травня 2024 р.). Київ: Інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАН України. С. 40–44.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Ivasyk S. Perspectives From Ukraine. *Navigating the European Union's Digital Regulatory Framework: Part 2*. Stockholm, 2025. P. 51–67. URL: https://doi.org/10.31752/idea.2025.65 (date of access: 27.11.2025).

2. Ivasyk S. How Ukraine's Parliament Functions during Wartime. *Kennan Institute*. URL: https://www.wilsoncenter.org/blog-post/how-ukraines-parliament-functions-during-wartime?fbclid=IwAR1gcN7RBQNQTmRvODFmOT4yuVix1LZVnGJrwzbKDiPgWVVyFhlZT3n4OMk (date of access: 09.04.2024).

3. Парламент в умовах війни: приклад України (десята сесія Верховної Ради України IX скликання) / В. Венгер, С. Івасик та ін. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/74995.pdf (дата звернення: 09.11.2025).

4. Парламент в умовах війни: приклад України (24 лютого 2022 року — 30 червня 2023 року). Емпіричний звіт / В. Венгер, С. Івасик та ін. Інтерньюз-Україна, 2023. URL: https://internews.ua/storage/app/media/rang/2024/3/parliamentinwartime/UA_Parliament_under_war_conditions_Ukraine.pdf (дата звернення: 27.11.2025).